

Олександр Рябоконт,

мол. наук. співроб., Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Стаття присвячена вивченню ролі державних інститутів розвинутих країн у процесі формування інформаційного суспільства. Розглянуто головні правові процеси та специфіка державної політики із забезпечення впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій до економічної та соціокультурної сфер. Обґрунтовано важливість державної підтримки й нагляду в процесі розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: інформаційне суспільство, державна інформаційна політика, інформаційна стратегія, громадські мережеві центри, інформаційно-комунікаційні технології.

Зміни, які пов'язані з розвитком інформаційного суспільства, стосуються всіх соціокультурних інститутів і стверджують принципово новий спосіб життя людини. В умовах глобального інформаційного суспільства людині необхідно вирішувати завдання освоєння принципово нового простору. З відносно обмеженої території середовища життя й діяльності доводиться «переселитися» у світ із глобальними соціальними, економічними, інформаційними, комунікаційними та культурними зв'язками. Інформаційна культура ставить людину в зовсім інші зв'язки із зовнішнім світом, адже її життя поступово стає менше детермінованим соціально-економічними умовами, а творча діяльність багато в чому визначає соціокультурну ситуацію [1, с. 159].

Інтелектуалізація діяльності людини є однією з найважливіших характеристик сучасного суспільства. Швидкі темпи модернізації технологій і методів виробництва, посилення конкуренції висувають на перший план інтелект, здібності, знання й професіоналізм працівника, тобто характеристики, які входять до поняття «інтелектуальний капітал». Досвід останніх десятиліть підтверджує те, що на роль лідерів у соціально-

економічному розвитку претендують країни, які мають високий рівень освіти, науки, охорони здоров'я, культури й духовності.

У цей час формуються нові покоління, які сприймають фізичну та віртуальну реальність як співіснуючі паралельно реальності. За таких умов віртуалізується не тільки суспільство, а й сама особистість. Прикладом є Інтернет, глобальні масштаби поширення якого роблять всесвітню павутину всеохоплюючою. На думку багатьох дослідників, сучасний віртуальний спосіб існування культури – це той якісно новий її стан, що характеризує інформаційне суспільство. Проте віртуалізація соціокультурного простору й інформаційно-комп'ютерні технології (далі – ІКТ) уможливають маніпуляцію суспільною свідомістю [2, с. 72].

ІКТ є безпосереднім двигуном процесу глобалізації, найважливішою особливістю якої є формування єдиного в масштабах усього світу фінансово-інформаційного простору, у якому дедалі більшою мірою здійснюється комерційна діяльність людства. В інформаційному суспільстві виробничий базис становлять інформаційні засоби виробництва, важливим продуктом споживання (отже, і виробництва) є інформаційні товари й послуги, а ключовим фактором структуризації суспільства є інформація.

Можна погодитися з поширеним нині поняттям «інформаційна економіка», що характеризує сучасну тенденцію розвитку світової економіки, пов'язану зі зростанням ролі інформаційної індустрії і знань в економічному житті суспільства. «Під інформаційною економікою, – зазначає український дослідник Л. Мельник, – очевидно, слід розуміти виробничу систему в поєднанні зі сферою споживання, де інформація є провідною продуктивною силою (вирішальним засобом і предметом праці), а також основним продуктом виробництва та предметом споживання» [3, с. 57].

Це економіка, у якій домінуючим фактором є процеси накопичення та використання знань, у якій спеціалізовані (наукові) знання, як і повсякденні, стають найважливішим ресурсом, завдяки якому (поряд із працею, капіталом і природними ресурсами) забезпечується зростання й конкурентоспроможність економічної системи. Роль і значення інформаційної індустрії у світовій економіці стають усе значнішими. Західноєвропейський ринок інформаційних і комунікаційних технологій має вищі темпи зростання, ніж економіка в цілому. Триває також стійке зростання сегмента інформаційної індустрії в економіці США, країнах Північної Європи, Південній Кореї, Китаї, Японії. У таких країнах можна виділити

три галузі інформаційної індустрії: виробництво інформаційного й комунікаційного устаткування, зв'язок і виробництво змісту інформації.

До економічних основ інформаційного суспільства можна віднести такі особливості й закономірності:

- поєднання індустріального й постіндустріального типів розвитку, зростання кількості галузей сфери послуг;

- зростаюча технологічна й економічна конвергенція. Конвергенцію можна охарактеризувати як процес об'єднання різних технологій, ринків, форм регулювання різних галузей інформаційної індустрії;

- технологічна спільність створює умови для організаційної єдності, тобто злиття компаній інформаційної індустрії як таких, що представляють різні її сектори;

- інформаційна економіка характеризується інноваційним типом розвитку та швидкою динамікою виробництва. Причина цього явища – продукування інновацій, які оновлюють виробництво [4, с. 30].

Можна стверджувати, що процес переходу до інформаційної економіки – це насамперед соціокультурний і водночас інноваційний процес, реалізація якого дасть змогу в підсумку сформувати інформаційне суспільство та відповідну економічну систему. Розвиток ІКТ сприяє змінам, які відбуваються в соціокультурній сфері та економіці. Роль інформації, що постійно збільшується, істотно змінює соціокультурний простір.

Усе вищезгадане визначає необхідність вирішення суспільно значущого завдання – створення соціокультурної моделі поведінки члена інформаційного суспільства, виявлення «точок» і методів впливів, які забезпечують адаптацію та комфортне існування людини в умовах інформаційного суспільства.

При цьому держава має відігравати важливу роль у забезпеченні переходу до інформаційного суспільства за рахунок координації діяльності різних учасників цього процесу, розвитку інститутів демократії, забезпечення правовими заходами прав громадян в умовах інформаційного суспільства і формування відкритого інформаційного суспільства.

Сучасна держава виступає каталізатором змін, які відбуваються, в інтересах суспільства й людини. Саме держава веде боротьбу з монополізмом і здійснює контроль за концентрацією власності в ЗМІ й телекомунікаційному бізнесі; юридично та технологічно забезпечує права на доступ до інформації та інформаційних ресурсів для громадян, а також охорону персональних даних; гарантує свободу слова незалежно від середовища

поширення інформації; здійснює заходи щодо розвитку багатонаціональної культури, протистойть інформаційно-культурній експансії інших країн, проводить інформаційну політику; здійснює цілеспрямоване використання інформаційних і телекомунікаційних технологій для розширення діалогу влади та громадян.

Однією з умов ефективної реалізації державою вказаних напрямів державної інформаційної політики є розробка й ухвалення відповідних стратегічних документів. На створене у 2015 р. Міністерство інформаційної політики було покладено завдання розробки Стратегії інформаційної політики України й Концепції інформаційної безпеки України, проте ці завдання поки що не реалізовані.

З огляду на це, важливим є вивчення реалізованого досвіду програмно-стратегічного забезпечення інформаційної політики розвинутих країн, який може бути використаний у процесі становлення української державної інформаційної політики.

Ряд українських науковців (І. Арістова, Л. Губерський, В. Конах, Є. Макаренко, Ю. Нестеряк, Г. Почепцов та ін.) у своїх працях детально розглядали теоретико-методологічні основи реалізації державної інформаційної політики⁴, утім в їхніх працях висвітлювалися інші аспекти досвіду забезпечення державної інформаційної політики в розвинутих країнах – питання організації суспільного мовлення, законодавчого забезпечення, основних напрямів і завдань тощо.

⁴ *Арістова І. В.* Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / за заг. ред. Бандурки О. М. – Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.; *Інформаційна політика України: європейський контекст: монографія / Л. В. Губерський [та ін.].* – К.: Либідь, 2007. – 360 с.

Інформаційна складова державної політики та управління: монографія / Соловийов С. Г. та ін.; заг. ред. Грицьак Н. В.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, каф. інформ. політики та електрон. урядування. – К.: К.І.С., 2015. – 320 с.; *Макаренко Є. А.* Європейська інформаційна політика: [монографія]. – К.: Наша культура і наука, 2000. – 368 с.; *Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання: аналіт. доп.* – К.: НІСД, 2014. – 76 с. – (Сер. «Інформаційні стратегії», вип. 2); *Нестеряк Ю.* Державна інформаційна політика України. Теоретико-методологічні засади. – Саммит-Книга, НАДУ, 2014. – 214 с.; *Почепцов Г. Г., Чукут С. А.* Інформаційна політика: навч. посіб. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Ч. 1. – 88 с.; *Сучасна інформаційна політика / Київ. ун-т ім. Т. Шевченка; Ін-т журналістики; відп. ред. А. З. Москаленко.* – К.: Центр вільної преси, 1999. – 190 с.

Власну інформаційну політику ведуть більшість держав світу, але обсяги їхньої діяльності в цій сфері залежать від поставлених завдань і рівня зацікавленості конкретної країни в інтеграції до глобальної системи комунікації, від історичних чинників, політичного й економічного розвитку, фінансових і матеріальних ресурсів.

Так, наприклад, метою інформаційної стратегії Великої Британії є вдосконалення умов конкуренції на інформаційному ринку, зростання ефективності інформаційних послуг і впровадження ІТ у державне управління. У 1997 р. у Великій Британії було сформульовано основні правові принципи інформаційної політики: технологічна нейтральність законів, сприяння міжнародному співробітництву, підтримка й захист інтересів споживача в комп'ютерних мережах і системах. Важливим компонентом Великої Британії в галузі комунікації є методології поширення британських інформаційних продуктів у колишніх колоніях і азійських країнах (наприклад, Індії, Китаї), у яких позиції країни традиційно стабільні.

Політичний курс Великої Британії в галузі інформаційної політики задекларовано в національній програмі *The Government's Policy for the Information Age*, якою передбачається всебічний розвиток електронної комерції для забезпечення економічного зростання, розвиток телекомунікаційного ринку країни, упровадження інформаційних і комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства.

Ініціативний проект створення інформаційного суспільства *The UK on-line: Information Society Initiative* має на меті підтримку малого й середнього підприємництва шляхом інтеграції в мережу електронної комерції. Уряд Великої Британії за допомогою веб-сайту *Information Society Initiative* здійснює аналітичні моніторинги інформаційного сектору європейської економіки, процесів конвергенції засобів комунікації, соціальних аспектів становлення інформаційного суспільства.

Характерною рисою інформаційної політики Великої Британії є створення регіональних мереж і супермагістралей для оптимізації та підвищення ефективності міжрегіонального й міжнародного науково-технічного співробітництва. Так, упроваджуються інноваційні технологічні проекти *Janet* і модифікований *SuperJanetIV*, які передбачають використання нових технологій, розширення доступу до інформаційних ресурсів у різних мережевих системах, підвищення ефективності наукових досліджень, наукового обміну, розвиток потенціалу мережі [5, с. 97–98].

Інформаційна політика федерального уряду Німеччини включає концепцію вільного транскордонного обміну інформацією, вільного вираження поглядів, розвитку комунікаційних та інформаційних мереж і систем, вільної конкуренції в інформаційній сфері, створення відповідно до нових політичних, економічних та інформаційних змін у німецькому суспільстві норм і принципів правового регулювання інформаційної діяльності. Ще в 1996 р. було прийнято Програму федерального уряду Info-2000 (Germany's Way the Information Society) («Німецький шлях до інформаційного суспільства»). Нові політичні пріоритети, медіа-концентрація, упровадження сучасних технологій в організацію федерального й місцевого управління, розвиток інформаційного бізнесу обумовили нову стратегію національної інформаційної політики ФРН, головними напрямками якої визнано становлення інформаційного суспільства в Німеччині, створення інформаційної економіки, розвиток нових інформаційних супермагістралей, інформатизацію державного управління, лібералізацію телекомунікацій, підтримку національних виробників електронної продукції та одночасний розвиток державного й приватного інформаційного бізнесу.

Федеральний закон про телекомунікації стимулює розвиток нових інформаційних послуг (відеозамовлень, відеотексту, платних послуг і програмних продуктів на замовлення користувачів), зобов'язує законодавчо обмежувати поширення інформації забороненого змісту. Закон ФРН про Інтернет (1997 р.) визначив відповідальність за поширення недозволених матеріалів (насилля, агресія, порнографія, злочинність, образа людської гідності), сформулював правила конфіденційності персональних даних, електронного підпису та відповідальності провайдерів за зміст інформаційних продуктів, які поширюються через їхні мережі. У рамках угоди про діяльність радіостанції «Німецька хвиля» зацікавленим країнам надаються супутникові послуги для поширення національних програм через засоби комунікації ФРН. Федеральний уряд також надає фінансову підтримку та інформаційні продукти для виготовлення, ліцензування й поширення таких програм в інших регіонах світу.

Виклики інформаційного суспільства обумовлюють гострі політичні дискусії в німецькому суспільстві, неоднозначне ставлення політикуму й громадськості ФРН до глобалізації, доктрини європейського інформаційного суспільства, майбутнього цифрового капіталізму та інформатизованої нації. До ключових політичних проблем належать: діяль-

ність політичних партій, трансформація корпоративного управління, міжнародна мобільність виробництва, проблема соціальної зайнятості й безробіття, поява ізольованих від прогресу соціальних груп, спричинених високою продуктивністю праці та потребою у висококваліфікованих кадрах. ФРН брала активну участь у міжнародних форумах WSIS 2003–2005 рр., результатом якої стало створення координаційної групи WSIS німецького громадянського суспільства й ухвалення Хартії громадянських прав для створення суспільства знань у ФРН [6, с. 139–140].

Інформаційна політика Франції є складовою державної стратегії розвитку країни, стратегії франкофонії та збереження національної самобутності й ідентичності, компонентом зовнішньої політики, участі Франції в інформаційних програмах і проектах міжурядових європейських організацій, створення інформаційної економіки та поширення комп'ютерних мереж і систем, інформаційних послуг. Мета національної інформаційної політики Франції – становлення інформаційного суспільства, розвиток інформаційних супермагістралей (із забезпеченням франкомовності мереж), електронного ринку й банківської сфери, лібералізація комунікацій, оновлення інформаційного законодавства, стимулювання наукових досліджень у галузі інформаційного бізнесу, створення систем безпеки інформації та запобігання комп'ютерним злочинам. Проте спектр інформаційних послуг і політика обмежень для зарубіжних інформаційних ТНК (8% присутності у французькому інформаційному просторі, обов'язковий переклад аудіо-, відео- та кінопродукції або титрування французькою мовою), державний контроль інформаційної діяльності й монополія держави в застосуванні високих технологій не сприяють лідерству країни у європейському регіоні.

Водночас Програма інформаційного суспільства (1998 р.) визначила пріоритетні напрями співробітництва в межах компетенції Міністерства зовнішньої політики Франції. Програма складається з трьох розділів і 90 додатків. У першому розділі вироблений спільний план дій щодо вдосконалення міжнародних інформаційних обмінів і підкреслено важливість електронного ринку торгівлі й послуг. МЗС Франції та Державний комітет з промисловості продовжують активну політику розвитку французьких мультимедійних систем і засобів телекомунікації та аудіовізуальної конвергенції, а також етичних, правових та соціально-культурних напрямів співпраці. Формування нових норм і принципів правового регулювання інформаційної діяльності дасть можливість, як зазначається в Програмі,

забезпечити функціонування єдиного ринку товарів та послуг в інформаційному суспільстві.

У другому розділі розглядаються напрями двостороннього співробітництва Франції з іншими країнами, узгодження позицій з інформаційних проблем у рамках візитів, переговорів, зустрічей на високому рівні. Пріоритетними стратегіями визнано культурну й мовну різноманітність: Франція підтримує політику збалансованого використання мов у мережі Інтернет і європейських комунікаційних мережах та системах, втілюючи принципи франкофонії парламентської комісії.

У третьому розділі визначено роль і методи діяльності зовнішньо-політичного відомства щодо захисту національних інтересів і реалізації національної інформаційної політики у дво- і багатосторонніх відносинах. На МЗС Франції покладено завдання координувати ініціативи урядових органів, корпорацій, приватних власників щодо співробітництва з ООН/ЮНЕСКО, Європейським Союзом та іншими організаціями щодо розвитку підприємств інформатики, аудіовізуального й телекомунікаційного секторів, наукових досліджень у галузі комунікації, підтримувати вітчизняних виробників шляхом поширення через дипломатичні, консульські установи та інформаційно-культурні центри повідомлень про урядову програму з інформаційного суспільства, електронну торгівлю, інформаційні наукові розробки, щоб на політичному рівні поінформувати про урядові плани щодо становлення інформаційного суспільства. Франція активно впроваджує програму електронного урядування, яка передбачає забезпечення широкого доступу до Інтернету для суспільства та урядових структур, модернізацію державного управління. Проекти GLODE SIO IMAGINE забезпечують функціонування мережі Інтернет з питань працевлаштування, тестування й контролю за електронною звітністю, партнерства місцевої влади з провайдерами та науковцями, е-врядування на місцевому рівні, підтримку і взаємодію культурних зв'язків з регіонами Європи.

Становлення інформаційного суспільства для Франції означає важливість зайняти провідне місце у світовій конкуренції з використання ІКТ, виробництва й продажу інформаційних продуктів і послуг, зокрема в таких секторах, як телекомунікації, аудіовізуальні продукти й послуги, програмне забезпечення «Мінітель» для електронної комерції, інформаційний інжиніринг електронних видавництв і мультимедіа.

При виробленні основних положень інформаційної політики уряд Республіки Італія визначив пріоритетами трансформацію органів державного

урядування на основі ІКТ, вільний доступ онлайн для громадян і підприємців, реалізацію програми комп'ютеризації та електронної освіти для державних службовців, прозорість державного документообігу за допомогою Інтернету, забезпечення якості інформаційних продуктів і послуг. Виконання поставлених цілей контролюється Національним центром з питань інформатики при Державній адміністрації (Centro Nazionale per l'Informatica nella PA, CNIPA).

Питанням інформаційного суспільства в Республіці Італія займається Комітет з інформаційного суспільства, який було створено у 2001 р., і Міністерство з інновацій та технологій. Головна роль комітету полягає в координації дій між усіма адміністраціями, розробці спеціальних проєктів і планах дій у сфері новітніх технологій, підтриманні зв'язку з громадянами, у розвитку економічної, культурної та соціальної сфер держави.

Основні документи Італії у сфері інформаційного суспільства, такі як План дій з питань побудови інформаційного суспільства, План дій з питань побудови електронного уряду, Адміністративний цифровий кодекс та ін., доводять, що урядова політика у сфері інформації й комунікації спрямована на подолання цифрової нерівності між Північчю й Півднем Італії, а також на оптимізацію інформаційної індустрії та впровадження моделі інформаційного суспільства, яка базується на інноваціях технологій і знань.

Урядові стратегії висвітлюють такі основні цілі інформаційної політики, як моніторинг сфери онлайн-послуг, підвищення внутрішньомережевої якості, оцінювання інтелектуальних ресурсів, упровадження електронного урядування на базі програми «Електронний уряд для ефективного федералізму: одне бачення – спільна реалізація», розвиток культури електронної комунікації в співробітництві Державної адміністрації з громадянами та безпосередньо в діяльності регіональних і місцевих органів управління. На сьогодні цифрова реформа виконується завдяки повному поділу локальної мережі, поширенню майже 50% усієї інформації онлайн, підвищенню рівня розвитку ІКТ, упровадженню системи сертифікованої електронної пошти.

Одним з головних документів національної інформаційної політики Італії є Національний план дій щодо наукових розробок, загального розвитку та зайнятості (2005 р.), в основу якого покладено принципи розвитку й постійного зростання послуг ІКТ, зміцнення інтелектуального

капіталу нації, адаптація матеріальної та нематеріальної інфраструктур [7, с. 364–365].

Скандинавські країни (Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія) у рамках європейської інтеграції й концентрації комунікацій прийняли урядові програми інформаційного суспільства та визначили власні концепції національної інформаційної політики. Зважаючи на національну специфіку, політичні пріоритети, економічні можливості й громадську думку щодо інформаційних процесів, Скандинавські країни мають спільні цілі та напрями здійснення інформаційної політики:

- упровадження нових технологій у систему державного управління, ефективне здійснення політичної влади (забезпечення доступу широкої громадськості до урядової інформації, розвиток мережі «інфоцентрів» для задоволення потреб населення, створення державних мереж управління по вертикалі й горизонталі влади);

- розвиток інформаційної економіки, підтримка інформаційного бізнесу, національних виробників інфопродукції, створення інформаційно-довідкових корпорацій з тематичними базами даних про інформаційні компанії, фірми, залучення інвестицій у національні інформаційні проекти;

- забезпечення соціальної сфери комп'ютерними технологіями, організація електронних бібліотек, доступ до інформації в мережах і системах для соціально незахищених верств населення – молоді, інвалідів, малозабезпечених, створення громадського телерадіомовлення.

Концепції інформаційної політики Скандинавських країн передбачають також упровадження правових, етичних і освітніх принципів комунікації та інформації в усій сфері життєдіяльності суспільства відповідно до національних інтересів.

Данія. Розвиток сфери електронних послуг і електронних платежів, створення інформаційної супермагістралі, поширення інформаційної продукції Tele Denmark на ринки Німеччини і Великої Британії.

Норвегія. Розвиток універсальних і спеціалізованих інформаційних мереж, упровадження технологій у політичне життя та волевиявлення громадян (під час виборів).

Швеція. Гармонізація цілей національної і європейської інформаційної політики, створення інформаційного законодавства, технічних стандартів, розвиток інформаційної індустрії та бізнесу на базі концерну Ericsson, інтенсивний розвиток мультимедіа.

Фінляндія. Створення й розвиток інформаційних магістралей, інтенсифікація інформаційної економіки, інформаційного бізнесу, проект Nokia, упровадження нових технологій у державне управління, забезпечення доступу громадськості до Інтернету, правові та етичні засади інформаційного суспільства [8].

Модель розвитку інформаційного суспільства, яку реалізує США, визначається загальною концепцією соціально-економічного розвитку, яка передбачає превалювання приватного сектору над функціями держави в усіх напрямках розвитку суспільства. Американський вплив у галузі комунікаційних технологій та інформаційній сфері відчутний у глобальних процесах, міжнародній політиці, світовій економіці.

США запропонували доктрину «інформаційної парасольки» міжнародного співробітництва із широким колом країн у різних регіонах світу, суть якої – превентивна комунікація на основі переміщення масивів інформації, яка передається США державам-реципієнтам для забезпечення їхніх національних інтересів і, як наслідок, збереження лідерства США в політичній системі міжнародних відносин.

США стали однією з перших країн, що сформували комплексний державний підхід до реалізації ідеї інформаційного суспільства та визначили розвиток національної й інформаційної інфраструктури пріоритетами своєї політики. Ще в 1993 р. уряд США опублікував доповідь з планами розвитку національної інформаційної інфраструктури (далі – НІІ). Суть концепції НІІ полягала в застосуванні сучасних телекомунікаційних технологій та інформаційних ресурсів для забезпечення швидкого й ефективного пошуку будь-якої інформації, а також представлення її за запитом організацій або окремих громадян. У цілому подібна концепція НІІ, яка допускає інтеграцію різноманітних телекомунікаційних послуг з можливостями Інтернету, повністю відповідає тенденціям розвитку ІТ. Федеральний урядовий варіант концепції НІІ має таку прикладну орієнтацію:

- освіта: єдина інформаційна система надає студентам і викладачам миттєвий доступ до широких освітніх ресурсів;
- бібліотечна справа: об'єднання перенесених на цифрові носії бібліотечних фондів принципово розширює доступ користувачів (читачів) до інформаційних ресурсів;
- охорона здоров'я: віддалений доступ до медичної експертизи

на основі новітніх засобів зв'язку істотно підвищує якість медичного обслуговування американців;

– урядова інформація: швидка ідентифікація, локалізація й пошук спеціальної інформації про широкі ресурси уряду завжди були складним завданням для багатьох зацікавлених користувачів [9, с. 115].

Адміністрація США досягла значного прогресу в застосуванні ІКТ в усіх секторах суспільного життя завдяки спільним зусиллям федерального і штатів місцевого рівня. У доповіді департаменту комерції було обґрунтовано роль федерального уряду в концепції створення НІІ. Для здійснення широкої координації й партнерства федеральних структур із приватним сектором було створено оперативну комісію з інформаційної інфраструктури (Information Infrastructure Task Force) і Комітет радників щодо національної інформаційної інфраструктури (United States Advisory Council on the National Information Infrastructure). Оперативна комісія з інформаційної інфраструктури була уповноважена координувати зусилля адміністрації з вироблення рекомендацій, стратегії й політики для розвитку НІІ, із стимулювання й поширення досвіду застосування технології в різних сферах, включаючи виробництво, електронну комерцію, освіту, державні служби, охорону здоров'я, послуги бібліотек, охорону навколишнього середовища.

У 1996 р. президентом Б. Клінтоном було проголошено Виклик технологічної грамотності (Technology Literacy Challenge), у якому зазначалося про спільну співпрацю громадян для досягнення мети. Департамент комерції надав підтримку Комітету радників щодо НІІ в створенні двох основних доповідей «Запуск ініціативи приєднання співтовариств США до інформаційної супермагістралі» та «Нація можливостей: реалізація надій інформаційної супермагістралі». У представленій концепції інформаційна супермагістраль – це більше ніж Інтернет. Вона містить різні компоненти, у тому числі громадські й приватні мережі, засоби доставки та обладнання, інформаційне наповнення, штат професіоналів і громадян, які отримують вигоду від її реалізації. Інформаційна супермагістраль – термін, який охоплює всі ці компоненти та відповідає баченню національної об'єднаної мережі, враховуючи механізми передачі, інформації, обладнання й людей. Інформаційна супермагістраль забезпечує механізм створення суспільства, що безперервно навчається та складається з кваліфікованої, адаптованої й фінансово забезпеченої робочої сили. Найбільш швидкий і ефективний спосіб зробити доступною магістраль для

населення – це школи, бібліотеки й суспільні центри. Значними проектами співпраці у сфері комп'ютеризації й забезпечення широкого доступу до інфраструктури на базі бібліотек стали Центр мережевих комп'ютерних бібліотек (Online Computer Library Center) та Інформаційна мережа з бібліотечного дослідження (Research Libraries Information Network).

Особлива роль в об'єднанні мережевих співтовариств за допомогою телекомунікацій для надання широкого спектра електронних освітніх і соціальних послуг, включаючи соціальне забезпечення, охорону здоров'я й професійну підготовку вдома, відводиться громадським центрам (community centers). Громадський центр можна визначити як фізичний простір, де члени співтовариства можуть зустрічатися, навчатися й отримувати доступ до інформаційних друкованих і електронних ресурсів. Це визначення включає широкий спектр установ, таких як урядові офіси, громадські, культурні й релігійні центри та клуби. Потенційна діяльність громадських центрів включає сервіс для широких верств населення й цільові програми для груп ризику в реабілітаційних центрах. Програма «Громадські технологічні центри» (Community Technology Center Program) фінансує навчальні центри, розташовані в районах з населенням, що має низький рівень доходів.

Програма створення інформаційної супермагістралі вплинула на інформатизацію країни мінімум у трьох напрямках. Першим з них стало прийняття закону про телекомунікації (1996 р.), що затвердив створення широкосмугових ліній зв'язку, які могли б надавати аудиторії універсальні послуги. У результаті розширився спектр послуг ЗМІ, ускладнилася й диверсифікувалася структура медіа-ринку. Другий напрям – законодавча підтримка цифрового телебачення як додаткової можливості поширення нових інформаційних послуг. Третій – розширення доступу американців до Інтернету, що стимулювало розвиток онлайн-ЗМІ й торгівлі.

У 2000 р. був запущений Єдиний урядовий інтернет-портал (First Gov), який об'єднав близько 20 тис. існуючих урядових сайтів, загальна ж кількість представлених на ньому організацій перевищує 30 тис. Відвідувачам порталу First Gov надається доступ до великої кількості матеріалів, які стосуються всіх сторін життя людини. База даних американського законодавства об'єднує 0,5 млрд документів, що представлені на тисячах розрізнених веб-вузлів. Крім того, First Gov містить інформацію про гранти, стипендії та інші дотації, які пропонує уряд США своїм громадянам. На веб-сервер надходить інформація про затримку рейсів літаків

і прибуття поїздів, події на ринку інвестицій. Портал містить інструменти здійснення усіляких платежів і трансакцій, укладання онлайнних угод. Проект First Gov ознаменував собою початок реалізації національної програми переходу державних установ США на нові ІТ [10, с. 217].

На сьогодні можна констатувати безперечні успіхи Адміністрації США у сфері побудови електронного уряду: була реформована вся структура державного управління інформаційними потоками та ІТ, у тому числі владні повноваження з політики створення електронного уряду були максимально сконцентровані як на загальному федеральному рівні, так і на рівні державних установ, створена система персональної відповідальності за інформатизацію державних органів, політика й практика створення електронного уряду були уніфіковані та стали прозорими й підзвітними.

Сучасне українське суспільство перебуває в складних умовах трансформації. Серед характерних для України умов можна назвати нестабільність політичного й економічного стану країни, яка не дає змоги державі швидко й ефективно розв'язати економічні й організаційні проблеми забезпечення переходу до інформаційного суспільства; військові дії на Сході України, економічні умови; повільне проведення ринкових реформ в економіці країни в цілому; недостатньо високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури та промислового виробництва інформаційних засобів, продуктів і послуг, відсутність у держави засобів для їх модернізації й розширення; високий рівень монополізації ЗМІ, слабка підконтрольність суспільству системи формування громадської свідомості; наявність високонаукового, освітнього та культурного потенціалу, що створений ще за часів СРСР і зберігається в Україні; наявність значної культурної спадщини, а отже, можливість наповнити власним змістом інформаційні послуги й продукти.

Серед проблем формування інформаційного суспільства в Україні можна назвати такі: слабкість координації зусиль державного й приватного секторів для ефективного використання наявних ресурсів; низька ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів; повільні темпи впровадження ІКТ у політичну й соціально-економічну сферу; повільна побудова національної інформаційної інфраструктури, відставання в обсягах використання ІТ; нерівномірність забезпечення можливості доступу населення до комп'ютерних і телекомунікаційних засобів, формування «інформаційного розриву» між окремими регіонами,

галузями економіки й різними верствами населення; недостатній рівень інформаційної представленості в інтернет-просторі; не вирішується в повному обсязі питання захисту авторських прав на програмну продукцію, відсутні системні державні рішення, спрямовані на утворення національних структур (технопарків) з розробки програмного забезпечення; недостатній рівень упровадження нових методів навчання з використанням сучасних ІКТ, недостатня фінансова підтримка наукових досліджень у галузі інформатизації.

Важливо відзначити, що прискорений процес побудови інформаційного суспільства можна очікувати тоді, коли завдання щодо розвитку інформатизації та її забезпечення реально стануть першочерговими державними пріоритетами. Нормативно-правове забезпечення сфери інформаційних відносин в Україні потребує подальшого розвитку і вдосконалення, зокрема, таких питань, як розробка проекту інформаційного кодексу, Стратегії державної інформаційної політики України; формування, використання, зберігання й поширення національних інформаційних ресурсів; заходів підтримки вітчизняної індустрії програмного забезпечення; обмін інформацією в електронній формі, насамперед ведення електронного документообігу; посилення стану інформаційної безпеки, захисту державних інформаційних ресурсів, захисту персональних даних; створення єдиної системи стандартів з ІТ, узгодження нормативно-правової бази України з нормами міжнародного права сертифікації засобів інформатизації тощо.

Першочерговими завданнями держави у сфері інформаційної політики є забезпечення конституційного права на одержання, використання, поширення й зберігання інформації, на вільне вираження своїх поглядів на основі максимально ефективного використання для науково-технічного, культурного, соціального розвитку тих можливостей, які надають новітні засоби обміну інформацією, виробництво та просування на світовому рівні власного інформаційного продукту. Розвиток інформаційного суспільства в Україні можливий лише на основі комплексного підходу, що містить стратегічне бачення інформатизації суспільства й координується наявними соціально-економічними, політичними й культурними пріоритетами держави та міжнародною практикою.

Література

1. *Зелінський М. Ю.* Інформаційне суспільство як новий тип організації життєдіяльності особистості / М. Ю. Зелінський // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2009. – № 4. – С. 158–171. – (Серія «Філософія, психологія, соціологія»).
2. *Чернов А. А.* Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы : монография / А. А. Чернов. – Москва : Издат.-торг. корпорация «Дашков и К», 2006. – 232 с.
3. *Мельник О. Л.* Інформаційне суспільство та суспільство знань – становлення та розвиток понять / О. Л. Мельник // Вісн. Нац. техн. ун-ту КПІ. Серія «Філософія, психологія, педагогіка». – Вип. 2 (Ч. 1). – № 3. – 2007. – С. 57–59.
4. *Саркисян Д. Б.* Международное сотрудничество по формированию глобального информационного общества / Д. Б. Саркисян // Научно-техническая информация. Серия «Организация и методика информационной работы». – 2007. – № 9. – С. 26–33.
5. *Чухно А. А.* Национальные и мировые программы создания информационного общества / А. А. Чухно // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2008. – № 10. – С. 94–102.
6. *Мільчарек Д.* Європейський Союз та його місце в сучасному світі / Д. Мільчарек. – Львів : Інформація. Поступ. Перспективи, 2008. – 172 с.
7. *Європейські комунікації : монографія / Макаренко Є. А., Ожеван М. А., Рижков М. М.* [та ін.]. – Київ : Центр вільної преси, 2008. – 536 с.
8. *Михайлюк Т.* Розвиток інформаційного суспільства в Скандинавських країнах [Електронний ресурс] / Т. Михайлюк. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1784>. – Назва з екрана.
9. *Национальные модели информационного общества / отв. ред. и сост. Е. Л. Варганова.* – Москва : ИКАР, 2004. – 412 с.
10. *Роговский Е. А.* США: информационное общество (экономика и политика) / Е. А. Роговский. – Москва : Междунар. отношения, 2008. – 408 с.

References

1. Zelinsky, M. Yu. (2009). Informatsiine suspilstvo yak novyi typ orhantzatsii zhyttiediiialnosti osobystosti. [Informative society as new type of organization of vital functions of personality]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyu systemamy*. Seriiia «Filosofiiia, psykholohiia, sotsiolohiia» – *Theory*

and Practice of Management the Frames of Society. Series are «Philosophy, Psychology, Sociology», no. 4, pp. 158–171 [in Ukrainian].

2. Chernov, A. A. (2006). Stanovlenie globalnogo informacionnogo obshhestva: problemy i perspektivy [Becoming of global informative society: problems and prospects]. Moscow: Izdatelsko-torgovaja korporacija «Dashkov i K» [in Russian].

3. Melnyk, O. L. (2007). Informatsiine suspilstvo ta suspilstvo znan – stanovlennia ta rozvytok poniat. [Informative society and society of knowledge are becoming and development of concepts]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnogo universytetu KPI*. Ser. «Filosofiiia, psykholohiia, pedahohika» – ser. «Philosophy, Psychology, Pedagogy», issue 2 (part 1), no. 3, pp. 57–59 [in Ukrainian].

4. Sarkiysjan, D. B. (2007). Mezhdunarodnoe sotrudnichestvo po formirovaniu globalnogo informacionnogo obshhestva. [International cooperation on forming of global informative society]. *Nauchno-tehnicheskaja informacija. Serija «Organizacija i metodika informacionnoj raboty» – Scientific and Technical Information*. ser. «Organization and methods of information work», no. 9, pp. 26–33 [in Russian].

5. Chuhno, A. A. (2008). Nacionalnye s mirovye programmy sozdaniia informacionnogo obshhestva. [National and world programs of creation of informative society]. *Naukove piznannia: metodolohiia ta tekhnolohiia – Scientific Knowledge: Methodology and Technology*, no. 10, pp. 94–102 [in Russian].

6. Milcharek, D. (2008). Yevropeyskyi Soiuz ta yoho mistse v suchasnomu sviti. [European Union and his place are in the modern world]. Lviv: Informatsiia. Postup. Perspektyvy [in Ukrainian].

7. Makarenko, Ie. A., Ozhevan, M. A., Ryzhkov, M. M. et. al. (2008). Yevropeyski komunikatsii [European communications]. Kyiv: Tsentrlilnoi presy [in Ukrainian].

8. Mykhailiuk, T. Rozvytok informatsiinoho suspilstva v Skandinavskykh krainakh [Development of informative society is in the Scandinavian countries]. *www.viche.info*. Retrieved from <http://www.viche.info/journal/1784> [in Ukrainian].

9. Vartanova, E. L. (Ed.). (2004). Nacionalnye modeli informacionnogo obshhestva [National models of informative society]. Moscow: IKAR [in Russian].

10. Rohovskij, E. A. (2008). SShA: informacionnoe obshhestvo: (jekonomika y politika) [The USA: informative society (economy and politics)]. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniia [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 10.05.2016.

Olexandr Rjabokon,

Junior Research Associate, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

State Information Policy on the Information Society: International Experience

The article focuses on the role of state institutions of developed countries in the process of building of information society. The main legal processes and the specifics of public policy ensuring implementation of information and computer technologies in economic and socio-cultural spheres are considered. Importance of state support and supervision of information society development in Ukraine is stressed, pressing need for developing and implementing the state information policy strategy and legislative support to ensure the functioning of an information society in Ukraine is stated.

Keywords: information society, state information policy, information strategy, social networking venues, information and communication technologies.

Александр Рябоконт,

мл. науч. сотр., Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского

Государственная информационная политика формирования информационного общества: зарубежный опыт

Статья посвящена изучению роли государственных институтов развитых стран в процессе формирования информационного общества. Рассмотрены основные правовые процессы и специфика государственной политики по обеспечению внедрения информационно-компьютерных технологий в экономическую и социокультурную сферы. Обоснована важность государственной поддержки и надзора в процессе развития информационного общества в Украине. Акцентируется внимание на первоочередной необходимости разработки и внедрения государственной стратегии информационной политики и законодательного обеспечения процесса функционирования информационного общества в Украине.

Ключевые слова: информационное общество, государственная информационная политика, информационная стратегия, общественные сетевые центры, информационно-коммуникационные технологии.